

l.

CÂTE-VA IDEI CONDUCĂTOARE
ÎN
VIEȚA NOASTRĂ ROMÂNEASCĂ.

CONFERINȚĂ

ȚINUTĂ LA „SOCIETATEA ISTORICĂ” A STUDENȚILOR ÎN
LITERE DELA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI, DUMINECĂ
25 NOIEMBRIE 1901.

DE

ALEXANDRU LĂPĂDATU.

ARAD, 1902.

TIPOGRAFIA „TRIBUNA POPORULUI”.

773

CÂTE-VA IDEI CONDUCE LA

BIBLIOTECA

No

VIEAȚA NOASTRĂ ROMÂNEASCĂ.

CONFERINȚĂ

ȚINUTĂ LA „SOCIETATEA ISTORICĂ” A STUDENȚILOR ÎN
LITERE DELA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI, DUMINECA
25 NOEMVRIE 1901.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DE

ALEXANDRU LĂPĂDATU.

ARAD, 1902.

TIPOGRAFIA „TRIBUNA POPORULUI”.

Onorat Auditor!

Nu voiu alerga la un refugiu retoric — spre a câștiga ascultarea și bunăvoința D-Voastră — prezentând aceste „*Câteva idei conducătoare în viața noastră românească*“, cari formează titlul disertațiunii mele de astăzi, ca având în sine farmecul noutății. Căci, de sigur, cea mai mare parte a Domniilor-Voastre nu le vor auzi acum întâia-oară: ele se cern și se discern — de o bună bucată de vreme — în convorbirile tuturor acelor buni Români, cari își dau seamă de scăderile vieții noastre naționale, cari simt că în mijlocul societății românești se plămădește — de present — o îndreptare spre bine și cari înțeleg că această îndreptare nu se va putea îndeplini decât atunci, când sufletul românesc se va libera din complecta desorientare în care se sbate de decenii întregi, câștigând o unitate de vederi în scopul unei acțiuni unice, pe care orî-ce neam luminat — mai cu seamă al nostru — trebuie s'o aibă ca țintă ultimă a desăvîrșitei sale vieți naționale.

Dar dacă, cum am zis, aceste *câtera idei*, ce vor urma, nu presintă farmecul noutății și dacă sarcina mea se reduce numai a Vi-le presenta, pe cât voi putea mai bine și mai clar într'un mănunchiu, totuși, socot din adâncă convingere, că ele trebuie să ne preocupe, cu deosebit interes, pe noi, cei tineri mai ales, cari, dacă vom fi oameni vrednici, vom ave o bună parte de muncă la viitoarea operă de regenerare națională — expresia, cum veți vedé, nu e exagerată — ce să întrezărește în viitorul cel mai apropiat; ele trebuie să fie nedespărțite de întreaga noastră fire și să formeze un fel de „*credo*“, pe care să se clădească educația națională a poporului nostru; numai apropiindu-ni-le și lucrând pentru ele, îndrituitele noastre aspirațiuni viitoare, vor prinde legătură trăinică în conștiința și inima noastră, astfel ca lupta pentru îndeplinirea acestor sfinte aspirațiuni s'o putem purta cu convingerea, cu încăpăținarea, ce o-dă credința nestrămutată și nefătărită.

Socotesc, Onorat Auditor, că aceste sunt îndestulitoare motive, cari mă pot îndreptăți pe mine a Vă ruga să-mi dați puțină ascultare, îngăduială și bună-voință. Vă cer mai ales bună-voință, pentru-că — trebuie s'o mărturisesc — îmi dau bine seamă de slăbiciunea mea, de a nu Vă putea reda subiectul disertațiunii, după-

cum s'ar cere și după-cum aș dori însumi. Inteligența și însuflețirea D-Voastre întru cele românești va îndeplini însă slăbiciunea mea.

S'apoî... et voluisse satis est!

* * *

Acum, pe cale de a intra în desfășurarea subiectului, cred neapărat trebuitor, de a spune mai întâiu câteva vorbe asupra desorientării, în care ziceam că se află sufletul poporului nostru și asupra întrezăritei renașterii a lui la o nouă viață națională.

Pentru acel care privește desfășurarea vieții poporului românesc, în toate privințele, în cursul celor 18 veacuri ale traiului său pe acest pământ, un fapt prea caracteristic ese la iveală: conservatismul său! Direct și indirect, supus atâtor influenți străine, cari tindeau a-l nimicî și pe teren etnic, și social, și politic și și cultural, el, poporul românesc, s'a ținut tare, a șovăit une-orî, dar n'a căzut nici-odată. Și aceasta din cauza hotărîtei sale tendențe — care a fost și trebuie să ne fie și nouă un principiu de viață, de a clădi totdeauna viața nouă pe cea veche, de a păstra o linie de continuitate în desfășurarea vieții sale viitoare, de a trăi pe baza unei tradiții de neam, care din moși în strămoși se coboară până la protopărinții neamului no-

stru, — până la Romani. Această admirabilă continuitate de traiu s'a menținut până într'a doua jumătate a veacului trecut, când, în graba noastră de a ne modernisa, am rupt-o de-odată cu trecutul; când, voind cu orî-ce preț a ne însuși o civilizație apuseană, am pus cruce și am îngropat o vieată răzimată pe tradițiunî seculare, care însă nouă ni-se părea ne mai corăspunzătoare duhului vremii și ne-am înalțat la o altă nouă, pe care, acum vedem bine, am ridicat-o pe nisip întocmai ca nesocotitul din parabolă.

Dar ca toate lucrurile omenești și această frântură caracteristică în desfășurarea vieții poporului nostru nu e neexplicabilă. Ea e rezultatul unor anumite împrejurări istorice: Spre începutul celui de al XV-lea veac, vieța patriarchală de sprigin reciproc între cele două elemente sociale românești: țărănimea și boerimea, sub influența unor anumite condițiuni politice și sociale, începe a se nimici; interesele boerești sapă, cu înaintarea vremii, din ce în ce mai adênc, o despărțire între cele două clase, — despărțire care se înăsprește mai mult, atunci când elemente etnice, cu desăvârșire străine neamului, se introduc, direct orî-indirect, în sînul boerimii românești, câștigă putere și ajung stăpânitoare și conducătoare. Astfel despărțirea, la început un fâgaș, se sapă și afundă din ce

în ce, că la mijlocul veacului trecut, când ne-apucară să ne modernisăm, ea ajunge o prăpastie peste care nu se mai putea pune punte de legătură: de o parte e elementul curat românesc, țărănimea conservativă, cu totul tot decăzută din cauza vitrigității vremurilor trecute, care, de sine înțeles, a rămas pasivă față de noua mișcare de modernizare; de a tă parte boerimea, prea amestecată cu elemente venetice și pe care prea puține interese de ordine morală și națională o legă de pământul patriei, a cărei destine acum singură le conducea; pe lângă ea se învîrtea clasa mijlocie, acea a tîrgoveților, care ușor putea fi interesată și condusă într'o mișcare, în care, prin duhul vremii, i-se dedia o băgare de seamă și o însemnătate neașteptată și dela care nu putea aștepta de cât folos.

Acestor elemente sociale le-a fost dat, atunci când vremea renașterii naționale sosi, în veacul numit al naționalităților, să refacă totul. La glasul plin de însuflețire și convingere al idealiștilor apostoli ai neamului, se credea că totul, dar totul se poate reface din nou și înca cu ușurință.

Atunci, cu entusiasm din partea multora, cu adîncă părere de rău din partea a prea puținora, s'a rupt cu trecutul.

Dar, Onorat Auditor, nu acum începe desorientarea; căci nu putea fi desorien-

tare în lupta comună pentru câștigarea unor supreme bunuri naționale, ca liberarea de sub suzeranitate și protectoratele străine, unirea, statornicia domniei, desrobirea și improprietărirea clăcașilor, pactul constituțional, independența și regatul. Câtă vreme toate aceste erau de câștigat ele erau tot atâtea țeluri spre care se îndreptă gândul și munca părinților nostri.

După-ce însă aceste bunuri s'au adus la îndeplinire, după-ce apostoliile de odinioară, care acum își văzuseră visul cu ochii, încep a cădea unul după altul sub glia verde sau a se trage mulțumiți de-o parte, veni rîndul altora să se bucure de înfăcerile unei opere câștigate cu atâta trudă, sacrificii și însuflețire! Acum începe desorientarea!

*

Resultatul neapărat al civilizației celei nouă apusene, ce ne-o însușiserăm, fu înstrăinarea noastră. Prin cultura și educația străină, în timpurile din urmă cu caracter cosmopolit, nu mai păstrară ai nostri de cât doar' — cei care-l aveau -- sângele neamului, încolo nimic românesc! Trăesc într'o patrie, care le dă din belșug mijloace de traiu, dar de al căreia trecut nu-'i lega nimic și spre viitorul căreia nu găseau de folos a lucra, căci, acolo, în apus, învățaseră că viitorul lor nu e legat de petecul de pământ așezat la gurile Dunării, ci de

soartea omenirii întregi spre binele căreia numai trebuiau să lucreze. Iată scopul!

În curând prin ajutorul altor elemente, distrugătoare a tuturor societăților naționale, prin Evrei și alte corcitură etnice fără de Dumnezeu, patrie și viitor, cărora slobozenia legilor și nepăsarea pământenilor le dădea putința deplină de a înrîuri pe teren cultural, social și chiar politic asupra conaționaliilor nostri, — răul, întocmai ca feții din povești, ce cresc într'o zi ca 'n două și 'n două ca 'n nouă, ia înțuidere îngrijitoare și amenință a perverti mentualitatea neamului românesc.

Unii, puținii rămași credincioși conduitei înaintașilor, cari — și parva li componere magnis — sunt adevărate caractere catoniene în niște vremuri de atâta înjosire morală și națională, caută să câștige partizană spre eluptarea principiului național de unitate a neamului și doresc o cultură și educație cu caracter specific românesc; dar se propresc de alții, aceștia, se pare, mai numeroși, mai amestecați și mai fanatici, cari respândesc ideile utopice ale frățietății universale și cari, prin firea lucrului, desprețuesc tot ce-î național și, pentru realizarea idealului lor, ar voi cât mai degrabă a se cosmopolitisa. Nu numai atât. Nici în aceste grupări nu e orientare. Într'o parte: ultra naționaliști intransigenți și revoluționari iridentști, antisemiți ne-

împăcați sau mai moderati, ori apărători ai țărânilor uitate; ear de alta: nihiști de specia bakuniană anarhiști și socialiști revoluționari sau evoluționiști și Dumnezeu mai știe câte alte neamuri de atari rătăciți, ateî distrugători ai credinței strămoșești, etc., etc.

Dacă acum vom privi stările sub o altă față decât aceea social-politică, bună oară culturală, desorientarea se arată și mai înspăimântătoare: cele mai bizare și ridicule teorii și curente așa zise artistice și literare, născocite de mințile unor decăzuți și declasați de pe malurile Senei, cari odată cu capul nu s'ar putea înfrăți cu mintea sănătoasă și cu bunul simț al Românilor, au prins loc în capetele conaționalilor noștri, — conaționali nu atât prin sânge, cât, mai ales, prin drepturi politice.

Ar fi să vă mai răpesc din vreme, enumerându-vă din multele manifestări ale acestei desordonări pe terenul vieții morale, căci d-voastre, de sigur, le cunoașteți destul de bine.

Nu arată oare toate aceste o stare nemai pomenită de desorientare la un popor ca al nostru, în toată puterea vrîstei sale? Nu vădesc ele în deajuns înstrăinarea sufletului și pervertirea mentalității românească?

Fără îndoială că da. Și că-'i așa, n'are cine-va decât să cerceteze dacă lucrurile stau așa dincolo, peste munți și Molna, în Ardeal și Bucovina, unde clasa conducătoare a neamului nu-î despărțită de țărănimea cea viguroasă, care și ea ia parte activă la propășirea culturală și socială; unde civilizația modernă s'a clădit pe temeiul tradițiilor istorice ale neamului și deci cultura și educațiunea se face în direcție națională. Acolo, da, e o propășire românească în toate direcțiile, cum ar fi trebuit să fie și aci.

*

Dar ziceam adineaori, Onorat Auditor, că de multe a avut să sufere poporul nostru și că o șovăit une-orî, dar n'a căzut nici odată. Va scăpa și din aceasta, pentru-că lui e scris, în cartea neamurilor, să îndeplinească o frumoasă misiune și trebuie să trăiască tocmai spre aceasta cu voința lui Dumnezeu și vrednicia lui.

Deja zorî de zile mai bune se ivesc.

Astăzi, se poate vedea în mai toate manifestările vieții noastre, că o prenoire se resimte. Rînd pe rînd, una câte una, toate acele încercări zădarnice, de cari vorbirăm adineaori, de a da sufletului popoului nostru îndreptări haotice și neprecugetate, cu desăvîrșire nepotrivite firei, înclinărilor și aspirațiunilor sale viitoare,

cad și trebuie să cadă ca toate încercările fără razim și decî efemere; astăzi elementele sănătoase, eșite din însuși corpul curat al neamului, vin să dea duh de viață societății românești slăbite și pe cale de cădere, să dreagă ceia-ce printr'o greșală politică s'a stricat, legând și întemeind actuala viață de propășire civilisătoare cu vechile tradițiuni culturale și sociale ale neamului; astăzi, sub influența bine făcătoare a acestor elemente, începe a se naște în mințile conaționaliilor noștri idei din ce în ce mai luminate asupra îndreptării noastre viitoare; prinde și la noi mai mult loc credința, întărită prin experiența trecutului ca un adevăr istoric de netăgăduit și plin de învățatură: că numai acele popoare pot trăi, cu adevărat, cari își croiesc o viață cu caracter specific național în toate privințele. Așa odinioară strămoșii noștri Romani până prin vremea Cesarului Augustus, așa azi Germanii, Francezii, Englezii, Rușii și chiar Ungurii. Dar celelalte, cari trăesc după chipul și asemănarea acestora, sunt menite, înainte de vreme, la slăbire, chiar la peire.

Credințele acestea însă nu trebuie numai să vieze în minte, ci trebuie să se facă fapt.

De aci începutul, care se simte, de o regenerare națională, căreia noi vom fi părtași, spre a ne întemeia pe puterea

tradițiunilor de neam o viață cu caracter specific românesc, prin care numai se va putea aduce la îndeplinire acel ideal sădit în inimele tuturor Românilor — unitatea neamului, mai întâiu cea culturală. . .

*

Vedeți dar bine că azi, mâne mai ales, când fie-care dintre noi va fi menit să îndrepteze creșterea tinerilor vârstare, vom fi chemați a pune umăr de sprigin pentru isbânda acestei începunde opere de regenerare națională; în spriginul ei trebuie să punem, cu dragoste, întreaga noastră putere de muncă; toată căldura entusiasmului pe care-1 recere o cauză atât de mare și ideală și, mai ales, convingerea că luptăm pentru cel mai înalt și, poate, cel din urmă bun național.

Pentru aceasta va trebui să nimicim unele păreri, răspândite de inconștienți și de elementele disolvate din sânul neamului nostru, cari, spre durere, constatăm, trec drept bani buni în fața unora și sunt de natură a slăbi conștiința de neam; să ne desbrăcăm de unele scăderi, rămășițe ale trecutului adesea umilit și produse ale decăderii morale și naționale din present și să ne însușim unele norme de conducere în viitor. Aceste toate trebuie să fie, după umila mea părere, acele câte-va

idei conducătoare în viața noastră românească, pe cari le voiu înșira acum:

*

Cel mai mare cronicar moldovean într'un loc al operilor sale — în „Cartea pentru descălecatul dintâiu“, pare-mi-se — zice: Și Moldovenii, și Muntenii și și Ardelenii toți de un neam sunt, — Râmileni.

Și prin aceasta, de sigur, n'a avut el să însemne numai unitatea originii lor, ci și pe aceea a firii, care, cum vom arăta de îndată, e una și nedespărțită ca și sfânta treime. Conștiința acestei unități a trăit în toate timpurile și trebuie să trăiască în mintea întregului neam românesc dintre granițele Daciei. A trebuit însă să vină vremea noastră de desorientare, pentru-ca această conștiință, — în loc să capete caracterul unei convingeri ne-strămutate, în urma cercetărilor științifice de tot felul asupra trecutului și prezentului nostru, — din contră să fie turburată. Căci s'au găsit de acei, uni înconștienți, alții prea conștienți, dar interesați, cari, pentru a explica te miri ce produceri bolnave a minții lor, au căutat să bage germenul descompunerii și uriciunii în sînul neamului, căutând să dovedească (?!), prin graiu și scris, o nepotrivire de fire odinioară între Moldoveni și Munteni, acum între aceștia și Ardeleni, ca și cum

fie-care dintr'o altă pănură ar fi croiți, — și care nepotrivire ar face, după ei, cu neputință unitatea neamului, nu numai cea politică, dar nici chiar cea culturală. Puteți acum vedea cât de adânc poate fi turburată conștiința noastră națională prin atari rătăcirii, date în vileag de unii din nepricepere, de alții cu scopuri dușmane și ascunse.

Nu, neamul nostru ca ființă etnică și psihică e unul și nedespărțit. Carpații la mijloc, munții Transilvaniei și Bănătului la mează-noapte și apus au fost, șir de veacuri, locul de retragere și lăcașul de dezvoltare al urmașilor colonilor lui Traian: la un loc așa dar s'a plămădit neamul românesc. Când apoi înmulțindu-se și umplându-se tot locul de ei — cum zice cronicarul — s'au tins, peste plaiuri și muncel, pe cursul apelor și spre mează-zi, și spre răsărit, și spre apus, — de — au ajuns până spre Tisa și Nistru, până la Dunărea și Marea cea mare, despărțindu-se în voievodate deosebite, ei totuși au rămas în legături strânse; căci munții nu puteau fi, pentru un neam de păstori, stavilă între statele lor, cum nu sunt nici astăzi, când granițele politice sunt mai hotărâte: vecinic au fost legăturile cele mai strânse, în mare parte de cîmolenie și treceri, une-ori migrațiunii în puterea cuvântului, de o parte și de alta a

Dunării și a Carpaților. Cine nu știe apoi cum, rînd pe rînd, Țeara-Românească, Moldova și Ardealul au fost centre de cultură, sub formă religioasă, mai ales, pentru toți Români? Aceste sunt fapte istorice îndestulătoare pentru a dovedi cum Români din mează-noaptea Dunării, deși politicește desbinați, au trăit vecinic în strînse legături, astfel ca unitatea lor etnică și psihică să se știrbească prea puțin.

Aceasta unitate e desevîrșită de o parte și de alta a Carpaților și să slăbește, însă fără a-și perde caracterul ei fundamental, cu cât ne înaintăm către marginea ținutului geografic locuit de Români, unde ea a trebuit să sufere influențare dela Sêrbi, Bulgari, Ruși, Ruteni, Maghiari, Slovaci și Șvabi.

Ieie cine-va toiagul de călător a mână, meargă pe laturile Carpaților și apoi colinde țeara noastră de dincoace și de dincolo, în lung și în lat, spre a se 'ncredința că pretutindenea trăește unul și acelaș popor, deștept și harnic, credincios și viteaz, bun și blând, omenos și primitiv, cu tipuri frumoase și bine legate, de obicei brune, mai puțin bălane, ce amintesc pe strămoșii lor Romani și Daci amestecați cu rassa Slavilor vechi; care are aceleași datine, credințe și port cu isvor mai ales în lumea romană; care vorbește același graiu, cu prea puține particularități dialectale,

dacă-l comparăm cu graiurile altor neamuri, dezvoltate în împrejurări mai fericite; care are aceleași manifestări ale vieții sale sufletești, ce se pot cunoaște din bogata noastră literatură poporană; care are în-deletniciri, mai ales agricole și păstorești și locuește în sate, ce se regăseau odinioară în vechia Italie, prin Toscana, Etruria și Campania.

Cine dar cunoscând aceste, ar mai pune la îndoială desevârșita unitate etnică și psihică a poporului nostru? Nime de sigur. Să capete dar, în aceasta privire, conștiința noastră națională caracterul unei convingeri nestrămutate, care singură va putea înfrăți în totul inimele și va putea fi temelul oricărei activități spre promovarea intereselor noastre naționale.

*

Avuția obștească cea mai de frunte a unui popor este limba; prin ea se deosebesc neamurile între ele, cari, une-orî, pot avea aceeași credință, ba chiar și multe din aceleași în-deletniciri și obiceiuri, — dar nici-odată acelaș graiu, — căci un popor schimbându-și limba sau perzând-o, se schimbă însuși sau se perde cu desevârșire. Exemple din prisos.

Fiind dar ea un astfel de tesaur în vieța popoarelor, firește că se pune multă grijă pentru păstrarea și creșterea ei. Acum

un jumătate de veac, unul din acei minunați apostoli ai redeșteptării naționale, într'o clasică cuvântare, care cu drept cuvânt a fost numită testamentul politic și cultural al poporului român, zicea: Fiilor, vă lăsăm o limbă mai dulce ca cerul sub care s'a născut: păstrați-o și grijiți-o ca pe lumina ochilor vostri!

Să vedem dar cum au îndeplinit urmașii această sfântă dispoziție testamentară?

Strămoșii nostri au avut cea mai mare grijă pentru păstrarea limbii, astfel că ea, deși supusă atâtor influențe, n'a pierdut caracterul latinității ei. Nu-î vorba, în cursul atâtor veacuri, ea, trăind, a trebuit să se priminească mereu: a dat mai puțin, a împrumutat mai mult dela alții, — mai cu seamă dela Slavii — dar tot ce a împrumutat a supus legilor ei firești de dezvoltare. Chiar atunci când, dintr'o necesitate istorică, s'a făcut de cătră învățații transilvăneni, reacțiunea memorabilă pentru curățirea limbii de elemente străine, cari, credeau ei, că înăbușesc caracterul ei latin — nedându-și seamă că aceea sumedenie mare de slavonisme nu cumpenește mult, când e vorba să judecăm caracterul limbii noastre, de vreme-ce prea puține sunt întrebuințate în vorbirea de toate zilele — chiar atunci, zic, nu s'a făcut

decât tot o operă de păstrare și de grijire a graiului.

Maî mult încă, unitatea limbii literare, care trebuie să premeargă unitatea culturală a neamului nu cum-va să credem că e o născocire a capetelor cõtimpuranilor nostri. Ea datează maî din aceeași vreme, în care am început a avea o literatură românească religioasă: căci eată ce putem ceti în *predoslovia*. „Noului Testament“ al Jeromonachului Silvestru și Mitropolitului Simeon Stefan, o lucrare cu adevărat clasică în privința limbii în care e isvodită, tipărit la Bělgrad în 1648:

„Aceasta încă vë rugăm să luați aminte, că Româniî nu grăesc în toate țerile într'un chip, încă nici într'o țeară toți într'un chip, pentru aceea cu anevoie poate să scrie cine-va să înțeleagă toți. . . . Bine știm însă că cuvintele trebuie să fie ca banii, — că banii aceia sunt buni, cariî umblă în toate țerile, așa și cuvintele acelea sunt bune, care le înțeleg toți, — și drept aceea ne-am silit de încât am putut, să isvodim așa cum să înțeleagă toți. Ear dacă nu vor înțelege toți, nu-î de vina noastră, ce-î de vina celuiia ce-au răsfiat Româniî printr'alte țeri, de și-au mestecat cuvintele cu alte limbi, de nu grăesc toți într'un chip.“

Eată, Onorat Auditor, cum ne-au păstrat și grijit limba noastră strămoșiî si de ce

fel de gânduri erau ei însuflețiți pentru viitorul ei; eată cum se face că în prima jumătate a veacului trecut, cărturarii și traducătorii Români, mai ales Moldoveni, scriau, după părerea multora, cea mai curată și mai frumoasă limbă românească, pe care, cât n'am da, s'o avem astăzi sau să ne putem întoarce la dînsa.

Vremurile de desorientare însă, ca în toate, și în astă privire, ne-au adus rău. La ce era să se mai grijască o limbă, care, se credea tare, va fi înlocuită prin faimosul volapük; la ce să se mai întrebuinteze o limbă săracă și incultă, în care cărturarii cei cu capul mare nu puteau să-'și aștearnă pe hârtie învățatura lor fără pereche și la ce să-'și bată capul a griji și crește o limbă, care nu-i de *bon-ton*? Și s'a luat atunci, cu nemiluita, vorbe din dicționarul frances mai ales, de s'au introdus în limba, pe care o vorbiau și o scriau, cu construcție franțuzească bine înțeles, cei mai mulți din cărturarii nostri; astfel că astăzi mai s'avem un fel de limbă păsărească, conruptă cu tot felul de barbarisme și neologisme, ce atât s'au înrădăcinat, că e cu neputința aproape de a scrie o fraasă fără de ele.

Și să nu se zică că acest lucru este un fenomen natural în desvoltarea limbii noastre, sub înriurirea culturii moderne francese, cum bună-oară a fost odinioară

înriurirea culturii slavone și grecești ori sub influența curentului latinisător. Împrejurările însăși, ce au produs aceste înriuriri, nu îngăduesc o comparare în această privință: contimpuranii noștri, ei în de ei, fără să fi fost siliți de împrejurări, ne-au conștientizat graiul.

Dar cestiunea unității limbii literare ! Cum să se desăvârșească ea, când, cei-ce nu mai ceteau ce să scrie peste Carpați și în Suceava Marelui Ștefan, credeau, îndeșert, că și acum se scrie pe acolo un fel de graiu jumătate latinesc, unguresc ori nemțesc și jumătate românesc și când frații noștri nu vreau să scrie asemenea nouă, cari, ne închipuim, c'am ajuns la perfecție. Nu, dlor, dincolo toți tind a vorbi și scrie „frumoasa limbă a celor din țeară“, dincolo e conștiința națională multă, care îndeamnă pe toți a lucra spre unitatea limbii literare.

Fire-ar și la noi așa ! O altă idee conducătoare să ne fie dar : o lucrare consecventă și bine chibzuită spre a readuce graiul nostru la cursul său natural de dezvoltare ; de a întreține legături literare cât mai dese cu frații noștri, spre a pregăti astfel unificarea limbii literare.

*

Am zis earăși mai sus că trebuie să ne desbrăcăm de unele scăderi. Una din-

tr'aceste scăderi, boală morală din cele mai hidoase, e slugărnicia noastră. Slugărnici pe toată linia, dela țeranul cel mai umilit pâna la bărbatul cu cea mai înaltă situație socială, — mersem într'o vreme până acolo încât să ne batem joc de noi înșine și de ale noastre numai și numai spre a plăcea străinilor.

Această slugărnicie își are isvorul în vremuri depărtate, când pe capul sermanului român veneau toate necazurile și toate greutățile, când el trebuia să fie la cherimul tuturor, să se supună celui mai din urmă ciocoiu boeresc și dregător venetic pe care-l titula, atunci ca și astăzi — „*măria ta*“; de pe vremea când te ridicai sus, pe scara socială, prin hatârul și slugărnicia cea mai josnică, închinându-te celui mai mare cu vorbele: „*ticălos, măria ta*“ și, în sfârșit, în vremea noastră de decădere morală, care ne-a nimicit conștiința națională.

Pentru a vă pune mai bine în evidență slugărnicia alor noștri, nu va strica o scurtă paralelă între noi și părinții noștri, înțelegând prin acești din urmă generațiile întregi, ce ne-au preces:

Pe când părinții noștri erau plini de mândrie națională, spunând tare și fără sfială, în fața străinilor chiar, că poporul lor le e mai scump decât ori-care altul, că un Mircea, un Stefan și un Mihaï pre-

țuesc în fața lor mai mult decât un Hannibal, un Caesar ori un Napoleon, pentru-că, deși aceștia sunt eroii lumii, cei dintâiu sunt eroii patriei lor, că Suceava și Târgoviștea, Războienii și Călugărenii sunt locuri mai glorioase pentru ei decât Sparta și Atena, decât Termopilele și Maratonul, pentru-că sunt locurile de glorie ale neamului, — noi desprețuim trecutul, ce ni-se pare prea umil, aflăm plăcere în cetirea faptelor străinilor, ne ducem să vedem locurile de glorie ale lor și ne sfiim să le spunem, fie măcar și pe șoptite, că și noi avem eroi, și noi avem locuri istorice; ear de cutează cine-va a fi mai altfel, acela este privit cu surîsul ironic, pe care-l vedeți, atât de des, ivindu-se pe buzele celor tineri mai ales;

Pe când părinții nostri erau tari în credință și țineau la crucea și la Biserica lor, care ne-a fost cel mai puternic sprigin al naționalității, — noi, în înțelepciunea cea mai mare, socotim credința de prisos, lăsăm casele Domnului să se nărue și pe temeliiile lor ridicăm lăcașuri de desfătare, ba — ce-’i mai mult — ca uniți ce nu mai înțelegem ce puternică e mângăerea credinții și cât de întăritoare de inimă este ea, îndemnăm și pe alții să nu creadă;

Pe când părinții nostri găseau destule frumuseți naturale în munții și luncile noastre, căutând pe acolo vieța românească,

— noi nu mai găsim atari frumseți decât peste granițe și ne încântăm de viața civilizată a străinilor;

Pe când părinții nostri ceteau carte românească, atâta cât era, săracă de tot, în cronică și Alexandrii, ceasloave și minee, Arghiri și Ilene, Priam și Leonați, etc.; noi, deși avem neasămănat mai multă carte românească, destul de bună, cetim și ne pasionăm pentru cărțile altor neamuri, din cari ne facem educația noastră sufletească;

Pe când părinții nostri țineau cu sfințenie la îndeletnicirile și datinele stră-mosești, pentru-că:

BCU Cluj / Central University Library Cluj
așa-î legea din bătrâni,
din bătrâni din oameni buni!

și pentru-că înțelegeau, că ele sunt păstrătoare a bunelor moravuri, — noi le aruncăm afară din casele noastre, lăsându-le cel mult pe seama prostimii, și ne însușim toate îndeletnicirile și datinele străine;

Pe când părinții nostri vorbeau cu drag limba lor și învățau pe copii:

Mult e dulce și frumoasă limba ce-o vorbim,
Altă limbă armonioasă ca ea nu găsim,...

— noi, nu numai în fața străinilor, dar chiar în casele noastre, vorbim alte graiuri, numai pe al nostru nu;

Pe când părinții nostri se desfătau cu cântecile, horile și baladele, pe care

atât de frumos și duios le cântau vestiții lăutari, — noi căutam tot muzică clasică străină; vremurile noastre au alungat pe urmașii vestitului Barbu lăutarul, care, coborînd treptele curților boeresti de altă dată, cânta :

Eu mă duc, mă prăpădesc,
Ca și-un cântec bătrânesc.

Tragicul în cântec nu e că se prăpădește lăutarul, căci lăutarii s'or fi prăpădit destui și înainte și după el, dar că se prăpădește cântecul bătrânesc. Și, față cu dragostea noastră cătră muzica străină și nepăsarea pentru cea națională, se va prăpădi, d-lor, cu siguranță. Căci ceea-ce obicînit se cântă de lăutari prin București și alte orașe sub numele de cântece naționale, e departe de a fi adevăratele noastre melodii naționale: ele zac ascunse în sînul munților, în văile dealurilor și în satele șesului. De pe acolo ar trebui scoase de măestrii nostri. Dar cine să le scoată, când bine știa ce soartă aveau ele, în lumea inteligenții românești;

Părinții nostri, de câte-orî aveau prilejul, îmbrăcau și se mândreau în portul național, noi pare că-l desprețuim și în loc, ca prin tot felul de mijloace, să îndemnăm pe țeran a și-l păstra, din contra lăsăm în știrea Domnului ca schimbarea și conruperea lui să se întindă cât mai mult;

Părinții nostri aveau în mare cinste cultul strămoșilor mari, ce-au bine meritat dela patrie și neam, slăvindu-le numele și faptele lor în chipul cel mai înălțător, cu cari prilejuri se întăreau în credință, luau duhul nădejdi și se împodobiau cu virtuțile cele mai alese, — noi, noi nu mai înțelegem ce înseamnă acel sacru cult al strămoșilor, căci chiar când ne adunăm să-I slăvim, nu suntem cu destulă curățenie de suflet și nu simțim, cum s'ar cădea, trebuința sufletească a atâtor momente.

Mă opresc aci, deși s'ar putea încă multe spune, spre a arăta pe deplin cât de mult ne-am depărtat de părinții nostri, par'că nici n'am mai fi urmașii lor. Această depărtare e o urmare a slăbirii, dacă nu a pierderii conștiinței naționale: căci numai așa ne putem explica de ce conaționali nostri au ajuns la slugărnicia cea mai josnică închinându-se, întocmai ca la idoli, străinilor și alor lor și desprețuind un trecut și-o credință, niște datine și virtuți, cari au fost basa a toată desvoltarea noastră trecută.

Ne incumbă dar nouă a ne desbrăca de această hîdoasă boală a servilismului, readucînd în sufletele noastre mândria națională de odinioară și tăria în credință, propovăduind dragostea cătră cartea și limba românească, ținerea cu sfințenie a

datinelor, cultivarea muzicii naționale, proslăvirea strămoșilor mari și a faptelor lor, etc., etc., — tot atâtea cestiuni cari dădeau caracter distinct vieții românești.

Atâta însă nu-i de ajuns. Ceî-ce țintesc un bun național, atât de mare ca al nostru —: unitatea neamului, — trebuie să fie pe deplin înțeleși asupra mijloacelor prin cari vor putea ajunge la dînsul. Aceste mijloace mai trebuie apoi să formeze un fel de norme conducătoare în activitatea întregului popor și a fie căruia în parte.

Așa bună-oară ar fi în primul loc, să facem părtașe la năsuințele noastre și pe acea țărănime, viguroasă încă, și care nu știe ce se petrece în mijlocul nostru, luptând din reputeri, cu stăruință și chibzuință, la ridicarea și propășirea ei. Nu-mi îngăduesc a vă spune cum și a vă arăta mijloace, căci de acestea sunt destule, când e vorba de a face bine și când la mijloc stă dragostea de neam; să ne împodobim sufletul cu virtuțile cele mai alese ale bunilor cetățeni, muncind, luptând și sacrificând pentru bunul nostru comun, patria, căci fericirea individuală e condiționată de cea națională și să punem mai multă încredere în noi și în viitorul nostru ca să stărpim din mijlocul nostru acea uricioasă buruiană, chemată a scepticismului, și care numai rău poate cășuna societății unui popor tiner ca al nostru.

Aceste, Onorat Auditor, ar fi câte-va din acele idei conducătoare în viața noastră românească, pe cari, însușindu-ni-le, am putea promova regenerarea noastră națională, de care vorbiam la începutul acestei disertațiuni. S'ar putea părea unora că vedem stările prea în negru, vorbind de o regenerare națională; că răul există, dar că l-am prea exagerat.

Aceștia ar fi înșelați, căci dacă și-ar da osteneala să cerceteze în amănunțimă ceea-ce eu am spus acum în trăsături generale — neputând altfel — și de sigur într'un mod neîndemânatic și nu destul de convingător, s'ar încredința că într'adevăr e vorba de o sumedenie de rele, cari, de nu vor fi îndreptate, amenință soarta viitoare a neamului; s'ar înșela pentru-că noi, fiind născuți și crescuți în mijlocul unei societăți, în care răul, de care vorbim, e adânc încuibat, nu-l putem simți îndeajuns, părându-mi-se ceva nu tocmai așa de nenatural și necunoscând apoi decât în parte viața altor popoare, sau chiar altor părți a'c însuși neamului nostru, cari înțeleg bine că popoarele pot trăi numai atâta vreme, câtă au și își mențin o viață cu caracter specific național, nu avem termină de comparație.

Că răul exista, dovadă sunt preocupările, în cercuri din ce în ce mai largi, a tuturor bunilor români, care-l simt, de

a găsi leac pentru sanarea lui; dovadă sunt profesorii noștri, cari, de o bucată de vreme, ex cathedra, ne atrag luarea aminte asupra lui și ne arată căile cele bune, pe care trebuie să le urmăm spre îndreptarea lui.

E un *omen bonum* acesta, d-lor, când o mișcare ca aceasta purcede din universitate: ea e o chizășie că va fi serioasă, chibzuită și cununată de succes. Și precum, la începutul veacului trecut, din universitățile germane, la glasul de adevărat apostolat al marilor profesori, a pornit mișcare de regenerare națională a Germanilor, a cărei desăvârșire a fost unitatea lor politică prin întemeierea Imperiului, — așa poate fi și la noi Români universitățile: locurile unde să se formeze și de unde să pornească sutele de apostoli convinși, însuflețiți și harnici întru viitoarea operă națională.

Ce menire frumoasă pentru acei ce ne vor succede nouă pe aceste bănci. Gândul mi-se duce în urmă cu 6—7 decenii spre a afla în istoria poporului român, un moment analog, până la un oare-care punct, cu acela pe care-l prevedem. Și-l găsesc în scoalele superioare din Blaj, când, șir de ani, profesorii pregăteau pe tinerii lor ascultători pentru îndeplinirea celui mai sfânt apostolat: libertatea națională. Și s'a împrăștiat aceea mână de

tinerii, să cutreere frumoașa țeară a Ardealului în lung și-n lat, spre a duce poporul lor vestea cea mult dorită, aceea a libertății și să-l cheme la o adunare, în care să-și spună păsurile. Ridicat-au vrăjmașii spânzurătorii prin toate satele și răspântiile drumurilor, rupt-au și ars-au podurile peste toate apele, stavilit-au fel și chipuri căile, propitu-le-au cu putere armată, dar toate au fost zadarnice, căci, cum mai deună-zi ne spunea un domn profesor al nostru: nu e nici o putere lumească, care să oprească conștiința națională a unui popor: — patru-zeci de mii de Români s'au adunat în Câmpul libertății și-au strigat într'un glas -- zice-se

— „vrem să ne unim cu țeara“.

Viitorul, care e în mâinile lui Dumnezeu, dar pe care și-l croesc și oamenii cei vrednici, va da de sigur sute de apostoli, ce vor pregăti o adunare cu mult mai mare, căci va fi a întreg neamului, și a cărei dorință va fi numai: *vrem să ne unim!*.

